

Marko Dragić

God. Titius, god. 2, br. 2 (2009),

UDK: 398.332 (497.5 Murter)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno 22. 8. 2009.

MURTERSKA TRADICIJSKA BAŠTINA U SUVREMENOM NARODNOME PAMĆENJU

U ovim je krajevima, u kojima su se stoljećima susretali različiti svjetonazori, potrebno nastaviti zajedničko zalaganje za kulturu, ne upadajući u neplodna suočavanja, nego gajeći poštivanje i pomirbu. To pak ne znači da se zbog toga valja odreći vlastitog identiteta i kulture. Korijeni, baština i identitet svakog naroda, u svemu što im je istinski ljudsko predstavljaju bogatstvo za međunarodnu zajednicu.

Papa Ivan Pavao II

Sažetak: *Autor je rad komponirao od dvadeset dva poglavlja i nekoliko potpoglavlja u kojima multidisciplinarno navodi najznačajnije murterske blagdane i svjetovne običaje i ophode. Neke od navedenih primjera zauvijek je prekrila koprena zaborava. Međutim, mnogobrojne zaboravljene običaje, obrede, ophode i usmeno-književne oblike Murteranke i Murterani još uvijek pamte. Općenito se može reći da je hrvatska tradicijska baština nedostatno istražena, a upravo je ona najzastupljenija za očuvanje nacionalnoga i vjerskoga identiteta. Hrvatska duhovnost duboko je ukorijenjena u zapadno-europsku i slavensku civilizaciju. U nekim narodnim obredima i ophodima opažaju se elementi drevnih vremena. U radu se murterska tradicijska baština promatra u biblijskom, povijesnom, antropološkom i filološkom kontekstu. Svi terenski zapisi u radu navode se izvorno, a nastajali su od 2005. do 2009. godine.*

Ključne riječi: *duhovnost, identitet, narodni običaji, ophodi i obredi, usmena književnost.*

UVOD

Priobalni otok Murter pripada srednjodalmatinskom otočju i šibenskom arhipelagu. Obuhvaća 18.6 km², a s brojnim okolnim otočićima 25,6 km². Od kopna ga dijeli vrlo tijesan morski prolaz, povezan mostom. Po tome tijesnom prolazu Tisno baštini svoj naziv. Uz njega su na otoku smještene još tri mjesta: Jezera, Betina i Murter.

Do 13. st. Murter se zvao *Magna villa (Velo Selo)*. Prvi put spominje se u *Kronici kotara Šibenik* iz 1298. godine kao župa *Srimač* što je pretpostavlja se, bilo jedno od prvih imena ovog otoka. Pod tim imenom vodio se u matičnim knjigama do 1706. godine. Rijetko se spominjao i kao *Insula Mortari*. Murter je, prema živoj tradiciji, dobio ime po uvali *Murtar* koja se danas naziva *Uvala sv. Nikole*. Postoji i predaja o trojici braće Mlečana koji su službeno došli na Murter, te je jedan od njih otišao u Betinu, drugi u Murter, a treći u Jezera.

Na Murteru su pronađeni ostatci iz starijega željeznoga doba, te ilirskoga, rimskoga i starohrvatskoga doba.

Kroz minula burna tisućljeća Murteranke i Murterani su do naših dana sačuvali iznimno vrijedno duhovno blago. Dio iz te riznice na sljedećim je stranicama.

1. ADVENT

Nedjelja koja je najbliža svetkovini Sv. Andrije prva je nedjelja Adventa (Došašća). Ponedjeljkom iza toga dana u crkvi počinju *zornice*. Te svete mise započinju obično u šest sati ujutro. Na zornicama se molilo i pjevalo u čast Majke Marije. Slavljenje adventa potječe iz 4. stoljeća. Podrijetlo je riječi advent od lat. riječi *adventus, -us, m.* što znači dolazak, dohod, početak. Advent je vrijeme posta, molitve i svekolike pripreve za doček Božića. U adventu se nisu smjele održavati svadbe i veselja, nije se pjevalo ni igralo, niti se «gizdalo». Iznimka je bio blagdan Bezgrješnoga začeća Blažene Djevice Marije (8. prosinca).¹

Na Murteru² se posebno slavio blagdan svetoga Nikole (6. prosinca).³

¹ Vidi: Marko DRAGIĆ, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 414-440.

² Prema popisu stanovništva iz 1991. godine na Murteru je živjelo 5092 stanovnika, od čega 2010 u Murteru, 1431 u Tisnom, 838 u Jezerima i 813 u Betini.

³ Sveti Nikola je rođen u 4. st. u Maloj Aziji. Roditelji su mu bili kršćani, a stric mu je bio nadbiskup u Miri koji je zaredio Nikolu. Kada su Nikolini roditelji umrli razdijelio je svoj imetak sirotinji. Nakon smrti nasljednika njegova strica izabran je za biskupa u Miri. O njegovom je životu sačuvano više predaja i legendi, a jedna od njih govori da je Nikola, «čuvši za nekoga plemića u gradu koji je ostao bez novaca, pribavio miraz za njegove tri kćeri» tako što je tri noći uzastopce kroz plemićev prozor ubacivao po vrećicu s zlatnicima. Otkriven je nakon treće vrećice, ali je zamolio plemića da to nikome ne kaže. Otuda je tradicija potajnoga stavljanja darova dobroj, a šibe lošoj djeci u prozore, čizme i sl. Prema legendi sv. Nikola je krenuo u Svetu zemlju, ali je nastala strašna oluja te brod zamalo nije potonuo. Sv. Nikola je zaprijetio valovima i oni su se smirili. Tako je sv. Nikola postao

Toga dana održavala se procesija iz župne crkve prema Hramini gdje bi se uzeo kip sv. Nikole, postavljen u kapelici na uglu Malina, i prenio u crkvu Svetoga Mihovila. U svezi toga blagdana proslavljao se blagdan Bezgrješnog začeca⁴ (8. prosinca) kada se, također u procesiji, kip sv. Nikole vraćao natrag, na svoje mjesto, u kapelicu na Hramini. Božićno slavlje započinjalo bi 15. prosinca i nastavljalo devetnicom svake večeri. Osam dana pred Božić, 17. prosinca, točno u ponoć, zazvonila bi zvona. Nastupao je dan *Proslavljenja*. Pjevači bi u crkvi s pukom pjevali božićne pjesme, a *crkvinari* i *sakristani* bi se okupili na zajedničku večeru.⁵

2. BADNJAK

Badnjak, Badnji dan, Badnjica, dan je uoči Božića. Badnjak je naziv za Badnji dan, Badnjicu, ali i za drvo *badnjak*. U Barbarićima kod Čitluka badnjakom je nazivan onaj koji je nosio badnjak.⁶

U folklornom smislu, Badnjak je najbogatiji i najraznovrsniji dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi. Karakteriziraju ga: priprava hrane za Božić; škropljenje blagoslovljenom vodom: ukućana, domova, štala, stoke, dvorova, njiva, voćnjaka, maslinika, vrtova, pčelinjaka, badnjaka; kićenje zelenilom⁷, najčešće bršljanovim i lorovim grančicama: domova, štala, dvorova, njiva, voćnjaka, maslinika, vrtova, pčelinjaka, badnjaka; groblja; badnje pucanje; badnji krjesovi; slama; posipanje žitom badnjaka i onoga koji ga unosi; božićne svijeće; božićni bor; božićne jaslice; badnji post i badnja večera; večernja molitva; čekanje polnočke; badnje koleda-

---

zaštitnikom mornara i putnika. Legenda o sv. Nikoli pripovijeda kako je taj svetac došao u gostionicu i otkrio da gostioničar krade djecu, ubija ih i njihovo meso služi gostima. Otkrio je troje djece sakrivene u posudi za rasol. Učinio je znak križa i djeca su se vratila u život. Tako je postao zaštitnikom male djece. Zaštitnik je Rusije. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, priredio Anđelko BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., 426-427.

⁴ Bog je Mariji, Isusovoj majci, podario milost sačuvanosti od istočnoga grijeha od početka njezinog postojanja. Blažena Djevica Marija u otajstvu Božića uz malog Isusa ima glavnu ulogu. Zato joj pučka pobožnost u doba Došašća posvećuje osobitu pažnju, koja se na poseban način odražava u zornicama, ranim jutarnjim misama na čast Majci Božjoj.

⁵ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rođ. 1928.), Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

⁶ Vidi: Marko DRAGIĆ, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu br. 1, Split 2008., str. 67-91.

⁷ Narod zelenilu pripisuje apotropejske karakteristike. Apotropejski obredi i ophodi imaju za cilj otjerati zle duhove, spriječiti njihovo djelovanje; kao i doprinos zdravlju i ljepoti. O tome više: Marko Dragić, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2007., str. 369-390.

nje⁸; badnji ophodi; čestitanje; badnje zdravice.⁹

Badnjak je označavao kraj gospodarske godine. Svodili su se svi računi, o čemu i danas svjedoči paremiologizam *Tko je dužan i na Božić je tužan*. Na taj dan dovršavaju se velike božićne pripreve. Sve je u znaku mira i radosti zbog dolaska Spasitelja i Otkupitelja svijeta. Žene spremaju u kući, a ljudi vani pripremaju ogrjev, krmu i slamu za blago (stoku) da ne bi za vrijeme blagdana morali ići daleko i da im je sve pri ruci. Muškarci nacijepaju drva kako bi ih bilo dovoljno za božićnih blagdana.

Na Murteru, na Badnjak bi misa bila ujutro, a tijekom dana blagoslov svih kuća. U Badnjoj svečanoj večeri obvezno se blagovao bakalar i crni pirić (riža), te obilje svih vrsta ribe. Za Badnji dan mladići iz kuće običavali su dovući jedan debeli panj koji je imao služiti kao badnjak. Kitili bi ga lovorom, maslinom, lucmarinom i bruštranom. Te bi se mladice stavljale doma po slikama i na stol u vazu i oko velike vošćene sviće. Nakon večere gospodar kuće bi unio badnjak. Ukućane bi pozdravio i čestitao im: *Faljen Isus i Marija, na dobro van doša Badnji dan, Božić, Stipanja, Ivanja, Mladinci, Mlado lito i Tri kralja*. Ukućani bi odgovorili: *Tako i tebi!* Kad bi domaćin stavio badnjak na oganj, badnjaku bi se dalo malo riže, malo lignji i što bi tko drugo imao, te fritula i vina i puštalo ga se da gori. Ne bi dali da cijeli izgori. *U komad kupe (kojom se kuće pokrivaju) stavili bi žerave i na nju malo tamljana neka mrliše. Potom bi se okadila cijela kuća, okućnica i sve gdje živo stoji. Ostatci od badnjaka dijelili su se na tri dijela i stavljali se gdje je bilo glavno tršje.*¹⁰

⁸ Koleda je riječ mnogostrukoga značenja. U usmenom su diskursu i nazivi: *kolenda, kolendra* (u Splitu i okolici), *koledva* (u Dubrovniku i okolici, Belom na otoku Cresu), a izvodači se nazivaju *koledaši, kolendaši, kolendraši, koledvaši*; te *kolojani* (u Zlarinu kod Šibenika), *koledani* (kod Hrvata u Rumunjskoj, a u Gdinju na Hvaru ophod se zove *koledanje!*); *junaki i ditići* kod gradišćanskih Hrvata. Nazivaju se i *koledvači, te koledani, kolijani*. U Jelsi na Hvaru ophod se naziva *koledanje, kolendanje, kolejanje*. U Istri, Hrvatskom primorju pa i Lici nazivaju se i *firole* (prema pripjevju «firole»). Koleda znači: skupno pjevanje muške djece, mladića pa i odraslih ljudi; pjevanje (kolendanje) mladića djevojci pod *ponistrom*; obred, ophod, pjesma, čestitanje; božićni kruh, božićno darivanje, božićna vatra, božićna slama koja se na Badnju večer prostirala po sobi; Badnji dan, Novu godinu. Koleda znači i krijes koji se palio na Jurjevdan (23. travnja) i na Ivandan (24. lipnja) te krijes koji se palio za vrijeme biranja seoskih kraljeva. Koledom su se nazivale obredne vatre koje su palili uskoci. Kod gradišćanskih Hrvata koledati znači prositi (tražiti darove). U požeškom kraju pjesme koje su na Uzašašće izvodili križari nazivaju se koledarske pjesme ili koledarke. O tome više: Marko DRAGIĆ, *Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu br. 1, Split, 2008., 21-43.

⁹ O tome više: Dunja RIHTMAN-AUGUŠTIN, *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb 1995, str. 47-114.

¹⁰ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rod. 1928.), Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

3. BOŽIĆ

Božić u narodu označava početak nove godine. Božiću se raduju i mladi i stari, i bogati i siromašni. Nakon polnočke rodbina susjedi i prijatelji se *božićaju* ili *mirobože*. Za obiteljskim ručkom pale se božićne svijeće postavljene u pšenicu posijanu u zdjelu na Dan sv. Lucije. Tradicionalna je hrvatska katolička čestitka *Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo*, a odgovara se *I s tobom Bog dao zajedno*. Darivanje je, također, stara narodna tradicija. U prošlim je vremenima najčešći dar bio crvena jabuka. Za Božić se novcem, odjećom, obućom, ogrjevom, hranom darivaju siromašni, bolesni, nemoćni i uopće oni kojima je pomoć potrebna. Taj se dar naziva *božićnica*. Na taj su se dan ukućani prisjećali svojih najmilijih koji nisu među njima, pa bi se radi toga isplakali.

Sjemenje, božićni kruh, jabuka, pšenica posijana u posudu na Dan sv. Lucije, zeleni bor, zelene grančice: masline, božikovine, kadulje, lovora, borovice koje su se stavljale iznad ulaznih kućnih vrata i kitili domovi i štale simboliziraju želju za blagostanjem u nadolazećoj godini, a zelenilo, po narodnom vjerovanju, odgoni demonske sile. Podrijetlo je takvih običaja u novogodišnjim okićenim granama, *strenama*¹¹ koje su drevni Rimljani davali najbližima za dar.¹²

Na Murteru je na Božić bila *jutrenja* u četiri sata. Slijedila je odmah nakon nje pjevana misa s propovijedi. Druga sveta misa, ali bez propovijedi, bila bi rečena u osam sati u crkvi Sv. Roka. Slijedila je u jedanaest sati treća, velika, misa, kojoj je prethodila procesija s *Tebe Boga hvalimo* oko crkve.

Božićni su dani bili i *Dnevi od braščina*. Božić je bio posvećen *Bratovštini sv. Mihovila*, dan sv. Stjepana *Bratovštini Gospe od Karmela*, sv. Ivana onoj sv. *Duha*. Na dan sv. Tome okupljala se *Bratovština sv. Ante*, dok je 30. prosinca bio posvećen *Bratovštini sv. Križa*. Dan Nove godine bio je posvećen *Bratovštini Gospe od Gradine*. Na Novu godinu, posebno je pjevana misa bila u crkvi Blažene Djevice Marije u Gradini. Toga su dana djeca, u ruci držeći jabuku, čestitala starijima očeukujući da se u nju utisne dar, kovani novčić. Novu su godinu također, svima čestitali pjevači. Išli su selom i pjevali: *Došli smo vas pohoditi kajno dobre prijatelje / i nazvat van dobre dneve, dobre dneve od Božića. / Na dobro van doša Božić, po Božiću sv. Stipan, / za Stipanun sveti Ivan, za Ivanun svi Mladenci, / za Mladencin Mlado lito! Rodilo van uje, žito / i ostala svaka srića ka je vama od potribe! / Il' ovako il' onako projde, / na dobro van Mlado lito dojde!*¹³

Pjevači i sakristani pohodili su prijatelje i bili darivani. Križari su također bili čestitari, ali samo po kućama svojih članova.¹⁴

¹¹ Lat. *strena*, -ae, f. – znači znamenje, kob, dar o Novoj godini. *Latinsko hrvatski ili srpski rječnik*, pr. Veljko Gortan, sedmo izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1979., str. 251.

¹² Vidi: Marko DRAGIĆ, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr.

¹³ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rođ. 1928.), Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

¹⁴ Ivana Klarin zapisala je u studenom 2005. godine u Jezerima na otoku Murteru. Kazali su joj Konstantina (Ukas) Klarin (rođ. 1938. g.) i Ante Klarin (rođ. 1934. g.). Kazivači su rođeni u Jezerima na Murteru. Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

4. SAVISTROVO (SILVESTROVO)

Stara godina (Silvestrovo) zadnji je dan u godini i treba se zahvaliti Bogu na svim darovima protekle godine i prikazati mu molitve za sljedeću. Taj dan u crkva-
ma se slave mise zahvalnice. U prijašnja vremena, na Giginoj glavici i „Na kuće“,
palio se veliki cvitnjak (vatra) na Staru godinu (svetoga Savistra) i Veliku Ivanju.
Cvitnjak se ovdje zvao *kuleda*. Na Staru godinu oko Kulede sakupilo bi se cijelo
selo. Iznijelo bi se piće i hrana i pravilo bi se veliko narodno slavlje. Svatko bi se
zabavljao na svoj način: mladost uz kolo i pjesmu, starci uz vino i veselo čavrlja-
nje, a djeca uz pravljenje buke, vukući na konopu ili žici sve vrsti staroga posuđa
vičući: *Svetomu Savistru suk, / neka grije puk! / Svetomu Savistru stari kartila, /
Neka se grije stari Martin!*¹⁵

U Jezerima¹⁶ je bio običaj da se na sv. Savistra nasred sela gori *Veliški oganj*.
Djeca bi hodila o kuće, do kuće i skupljala drva, stare kartile, vrše i druge stvari,
koje su od drveta. Svaka bi kuća dala koliko je mogla. Ljudi su se natjecali tko će
dati *više drv*, da bi bio veći oganj. Tako bi se skupila *veliška vrpa drv*. Uvečer na
sv. Savistra upalio bi se taj oganj. Okolo ognja skupilo bi se cijelo selo: tu bi se
pjevalo, igralo kolo, veselilo. Svijet bi ostao tu do kasno, a neki i po cijelu noć;
timarili bi oganj da se do ujutro ne ugasi i da svi koji ujutro dođu na jutrenju, nađu
gorući oganj. Poslije jutrenja svijet bi se skupio okolo ognja gdje bi jedan drugomu
čestitali Mlado lito. Ljubili bi se i veselili. Katkad bi se oganj timario i po dva-tri
dana, a momci bi se trudili da drva bude obilato. Išli bi brodovima na Srimu, pa bi
donijeli velike komade drveća i po dvjesto kilograma, koje bi uvezali konopima i
na jarburima nosili kroz selo. Katakad bi išli i u *lupešćinu* ako bi doznali da ima ka
veliška staburina. Bez obzira jesu li ta drva trebala vlasnicima ili ne, nitko se ne bi
ljutio. *Užali bi reći: Kad je za sv. Savistra, neka nosu mumci.*¹⁷

Na zadnji dan godine mladići, oženjeni a i stariji ljudi, običavali su hoditi od
kuće do kuće kod svojih *rođakov i prijatelj da koledaju*. Sobom bi nosili ferale i
tako išli pjevajući od kuće do kuće čestitajući novogodišnje blagdane. Kad bi došli
na čigova vrata, *užali bi zapivati:*¹⁸

¹⁵ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Bera Lapov-Mijatov, Jezera (rod. 1929.), Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

¹⁶ Na južnoj strani otoka Murtera, u uvali zaštićenoj od vjetra, nastalo je naselje Jezera – koje je ime dobilo po *Lokvi* i *Blatu* odnosno po dvama mjestima na kojima se za kišnih razdoblja nakupi mnogo vode, te se stvaraju dva jezera. To je bilo najmanje mjesto na otoku. U 15. stoljeću sastojalo od desetak kuća sa stotinu žitelja. U vrijeme turske najezde u 16. i 17. stoljeću, doseljavali su se u Jezera prognani Hrvati, proširujući naselje skupinom kuća koje se nazivaju *Komšiluk*. Najmlađi je dio Jezera *More*, skupina kuća uz obalu. Mjesto 1602. godine dobiva svoju posebnu župu čiji su se svećenici isticali u njegovanju glagoljice i bosančice. Jezerani su raspolagali s vrlo malo obradive zemlje na kojoj su uzgajali vinovu lozu i maslinu. Od davnina su bili okrenuti moru, pa je njihov plovni fond u 18. stoljeću bio veći od bilo kojeg drugog naselja na otoku Murteru. Zato su poznati kao vješti mornari, a ribarstvo je postalo najvažnija grana njihova gospodarstva.

¹⁷ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Bera Lapov-Mijatov, Jezera (rod. 1929.), Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

¹⁸ Vidi: Ivo Furčić, *Narodno stvaralaštvo šibenskoga područja, I, Šibensko otočje*, Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1988., str. 75.

5. NOVA GODINA

Stara godina je završavala molitvama i *škropljenjem čeljadi, blaga, kuće, dvorišta i štale*. Nova godina, *Mlado lito* ili Počelo također je veliki blagdan. Čestitalo se rukujući i ljubeći uz riječi *Na dobro vam došla Nova godina*. U Bosni i Hercegovini, a i drugdje kod Hrvata, najčešći je odgovor bio *I s tobom Bog dao zajedno*. Na taj su dan djeca dobivala jabuke u koje su stavljani novci. I na taj dan bi se stari svijet prisjetio svojih najmilijih te bi se rasplakao.

Na Murteru, na *Mlado lito* ujutro, svako bi dijete od matere dobilo veliku jabuku ili naranču, pa bi najprije išlo čestitati ocu. Toga dana bi se išlo kod svih *rođakova i prijatelja*. Svatko komu bi dijete čestitalo udjeo bi koji novac u jabuku, ili bi mu dao novu jabuku s *udivenin šoldiman*.¹⁹

6. BOGOJAVLJENJE (SVETA TRI KRALJA)

Sveta Tri kralja, ili Bogojavljenje, ili Vodokršće (6. siječnja) predstavljaju završetak božićnih blagdana. Taj blagdan se nekada zvao Tri mudraca od istoka. U crkvama se blagoslivlja voda koja će se do idućega Vodokršća čuvati u kućama i kojom će domaćin u određene dane i po potrebi *škropiti* ukućane, stoku i imanje. Na taj dan se iznosi ugljen, pepeo i nedogorjeli badnjak i ostavlja u vinogradu ili voćnjaku ili masliniku i sl. i služi kao zaštita od nevremena i za uspješniji rod; iz kuće se iznosi božićni bor. Toga dana župnik blagoslivlja kuće. Iznad ulaznih vrata napiše G + M + B (početna slova imena mudraca: Gašpar, Melkior i Baltazar). Stari je običaj da se za ovu prigodu priprema *podil* za župnika. Podil čine pršut i suho meso, grah i novci. Ako bi župniku bilo potrebno što popraviti u kući, župljani su se dobrovoljno javljali.

Posjeti obitelji, prijateljima, susjedima u božićno vrijeme i blagoslov vode na Bogojavljenje su kraj toplih, vjerničkih dana. Ovi dani u srcima vjernika bude svijest o pripadanju Božjem narodu, poticaj su da poput mudraca s Istoka svatko potraži Boga, pokloni mu se i daruje ono što u srcu nosi.²⁰

Uoči Bogojavljenja na Murteru je blagoslov vode, a na sam dan prije mise bi se održala procesija. Toga su dana crkveni pjevači imali ručak od jela kojim su darovani u ophodu.²¹

***

Na sv. Ivana, *Mlado lito* i Tri kralja naložio bi se veliki oganj (zvani cvitnjak)

¹⁹ Ivana Klarin zapisala je u studenom 2005. godine u Jezerima na otoku Murteru. Kazali su joj Konstantina (Ukas) Klarin (rod. 1938. g.) i Ante Klarin (rod. 1934. g.). Kazivači su rođeni u Jezerima na Murteru. Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

²⁰ Vidi: Marko DRAGIĆ, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu, br. 1, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., br. 1, 96-117.

²¹ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rod. 1928.) Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

na staromu trgu zvanom Koledišće. Svaka kuća trebala je dati po komad drva za oganj - koledu. Ljudi koji su po kućama skupljali drva zvali su se Koledari. Često bi pjevajući išli po drva. Jedan od njih bi nosio veliki *tamburin* (bubanj) i u nj *tuka*. Kad bi se skupila drva i odnijela na Koledišće, *užgala* bi se koleda i skupio bi se svijet iz cijelog mjesta. Tu bi se pjevalo, igralo i *vicijalo*. Djeca bi preskakivala oganj. Katkad bi se zapalile dvije koleda: jedna na Koledišću, a druga na Rudini. Natjecali bi se čija će koleda biti bolja. Koledari su bili dužni čuvati svoju koledu sve dok se sasvim ne ugasi.

Na trgu zvanom Koledišće često su se skupljali mještani da tu raspravljaju. U stara doba tu je bila i vijećnica. Običavali su *tote dojt* ugledniji ljudi iz cijeloga otoka radi kakovog dogovaranja. Tu se nalazi i stup na komu je *šandarac* za bandiru.²²

7. SVIJEĆNICA

Svijećnica se slavi 2. veljače. Misa je s blagoslovom svijećica bila u Gradini, a poslijepodne bi *crkovinar* i *sakristan* crkve Blažene Djevice Marije dijelili svijećice svim mještanima, jednu veliku za dom i po jednu malenu za svakoga člana obitelji. Crkovinarima i pjevačima bi bila udijeljena posebno ukrašena svijećica. Crkovinari i sakristani tada bi dobivali i ponešto ulja od svake kuće.

8. BAKURINE NA MURTERU

Razdoblje od Očića²³ do Čiste srijede narod naziva mesoija. Sv. tri kralja (6. siječnja) označavaju svršetak božićnih blagdana, a od (7. siječnja) do Čiste srijede, razdoblje je poklada ili karnevala (krnjeval). Intenzivni pokladni običaji i događaji traju nedjelju, ponedjeljak i utorak, pred Pepelnicu (Čistu srijedu). U ta tri dana se gostilo i obilno jelo, posebno u utorak navečer pred korizmu jer je većina ljudi postila sve do Uskrsa.

Poklade zauzimaju važno mjesto u murterskom folklornome kazalištu jer to je bio društveni događaj koji je u smijehu i veselju okupljao cijelo selo. Kostimi za Poklade (po murterski - bake, bakurine) znali su se pripremati i po šest mjeseci prije samog događaja.

²² Ivana Klarin zapisala je u studenom 2005. godine u Jezerima na otoku Murteru. Kazali su joj Konstantina (Ukas) Klarin (rođ. 1938. g.) i Ante Klarin (rođ. 1934. g.). Kazivači su rođeni u Jezerima na Murteru. Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

²³ *Očići, Oci, Oci nebeski* obilježavaju se nedjelju dana prije Božića. Naziv očići deminutiv je plurala riječi otac. Djeca, djevojke i žene traže od muškaraca da se otkupe. Ujutro rano urane da oca uhvate u postelji te ga zavežu kako bi se morao otkupiti (*ciniti, darovati*). Hrvati, primjerice, u livanjskom kraju *Očiče* smatraju *prvim čelom Božića*. O tome više: Marko DRAGIĆ, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., 414-440.

U naše vrijeme taj običaj se pomalo zanemaruje.²⁴

9. KORIZMA

Korizma obuhvaća četrdeset dana prije Uskrsa, a počinje na Čistu srijedu i završava na Veliki petak. Kršćani se pripremaju za slavljenje Uskrsa molitvom, postom, slušanjem i čitanjem Božje riječi te dobrim djelima. Odrasli pripadnici za krštenje, *katekumeni* imaju u korizmi završne pripreme za svoje krštenje u uskrsnoj noći. U korizmi, kršćani pristupaju sakramentu ispovijedi, da pomireni s Bogom i ljudima radosnije mogu slaviti Uskrs.

U korizmi ima šest nedjelja, a svaka od njih ima svoj naziv. Prva korizmena nedjelja zove se Čista, druga je Pačista, treća Bezimena, četvrta Sredoposna, peta Gluha (Glušna), a šesta je Nedjelja muke Gospodnje ili Cvjetnica. U korizmi nije bilo slavlja, sijela, veselja.

Na Murteru je prvoga korizmenog petka, ili pred početak korizme, ako je spadao u mjesec ožujak, bio blagoslov polja.

Cvjetnica ili Nedjelja Muke Gospodnje je kršćanska svetkovina koja se slavi u nedjelju prije Uskrsa i uvod je u *Veliki tjedan*. Na taj dan se slavi Isusov trijumfalni ulazak u Jeruzalem u dane prije Pashe, opisan u sva četiri Evanđelja (Marko 11:1-11, Matej 21:1-11, Luka 19:28-44, i Ivan 12:12-19). Narod je dočekaio Isusa, mašući palminim i maslinovim grančicama i rasprostirući svoje haljine, putem kojim je Isus išao jašući na magarcu. U spomen na to, na Cvjetnicu se obavljaju procesije²⁵ s blagoslovljenim palminim i maslinovim grančicama. Također se za vrijeme sv. mise, čita izvještaj o Isusovoj mucii.

Na Cvjetnicu, ponegdje i na Veliku subotu mladež se umivala izvorskom vodom u koju se dan ranije stavljalo tek ubrano cvijeće ljubičice, jagorčevine i drugog proljetnoga cvijeća. U nekim se mjestima umivalo vodom u koju su stavljene grančice bršljana. Ponegdje se umivalo izvorskom vodom u koju se stavljala grančica drijenka. Drijen je u narodu metafora za zdravlje. Vjerovalo se da time donose zdravlje i ljepotu lica.

²⁴ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rođ. 1928.) Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

²⁵ Procesija je vjerska povorka koja ide s jednoga na drugo mjesto, ili se obilazeći vraća polazno mjesto. U procesiji se uvijek nosi neka sakralna stvar ili znak. U kršćanstvu se procesije javljaju s odobrenjem kršćanstva u 4. st. kada su se u Rimu svakodnevno u drugoj crkvi sakupljali vjernici i potom kretali prema crkvi u kojoj će se održati euharistijska liturgija. U 11. i 12. st. procesije su se održavale u deambulatoriju, posebnoj dijelu crkve. U srednjovjekovlju su posebno bile razvijene procesije s relikvijama kršćanskih mučenika i mučenika. U 16. st. najčešće su bile euharistijske procesije s hostijom u pokaznici. Na čelu procesije je križ, potom slijede djeca, pa muškarci, zatim svećenici, niži po časti, iza njih viši, te najčasniji koji nose sakralni predmet. Na kraju povorke su žene.

Cvjeticna se obilježavala misom na kojoj se pjevala Muka po Mateju, a nakon nje izlaganje Sveto-otajstva za četrdesetsatno klanjanje. Na Veliku srijedu pjevala se Muka po Luki, a nakon mise bila je procesija oko crkve Sv. Mihovila.

Završetak korizme je najbogatiji vjerskim događajima. Sveto trodnevlje slavi se četvrtak, petak i subotu, dostojanstveno i primjereno podsjećanju na Isusovu smrt. Crkveni obredi u davna vremena nisu graničili s kazališnom predstavom, kao danas, kad imamo uprizorene događaje Velikog četvrtka i petka, ali njihova bit postojala je i onda. Na Veliki četvrtak zašutjela bi crkvena zvona i ponovno bi se oglasila tek na Uskrs ujutro. Na Veliki petak nije se smjelo raditi, a ako se baš moralo, svećenici su propovijedali da se sebi može na Veliki petak raditi do podne, a poslije podne se može raditi samo drugomu. To je bio dan milosrđa i dopušteno je svojim radom pomoći drugoga, nije se smjelo naplatiti.

Prije su se Veliki četvrtak i subota slavili prijepodne, a samo Veliki petak popodne. Danas za sve ove dane imamo večernje obrede. Na Veliki petak crkveni oltari nisu pokriveni, bez cvijeća i svijeća i nema euharistijskoga slavlja, nego su se održavali obredi Velikog petka, kupljenje lemozine i ljubljenje križa, čitanje Muke Isusove. Tu već imamo natruhe drame, puk i svećenici na Veliki petak između sebe podijelili bi uloge, od Isusa, Petra, Pilata do Jude.

U Velikoj šetemani skupljali su se puževi po polju, a tome su se djeca najviše veselila. Na Veliki petak kad bi bila procesija *kolo sela*, svit bi uljem nalio puževe, u koje bi se stavio *stinj* i s tim puževima iskitili bi se *pragi* prozora i vrata i onda bi se to upalilo. To je bio prelijep prizor: cijelo selo bi bilo kao jedan veliki oganj. Taj dan i na Uskrs davao bi se blagoslov puku, najprije selu, poglavaru sela, djeci, vojski, mornarima na moru, udovicama. Ribari bi na Srcelima iznijeli svoje *arte* da se blagoslove. Onda bi se govorilo: *Blagoslovi Bože naše brode, da nan budu trate plodne, neprijatelj oni hudi, nikad da nan ne naudi. Masline i sva stabla, vela i mala, blagoslovi Bože, zla živina da ne tare naše polje. Sačuvaj nas živine koja namin sad zlo čine!*²⁶

Na Veliki petak pjevana je Muka po Ivanu, a potom se otkriva zastrto drvo križa koje je na Gluhu nedjelju prekriveno ljubičastom koprenom. Zatim je slijedila procesija koja je polazila od crkve Sv. Mihovila. Prvi ide križ privezan bijelom trakom koja simbolizira robu u kojoj je Isus bio položen u grob. Iza križa idu djeca s *kandelama* u ruci. Iza djece idu *muški* s upaljenim kandelama, iza njih ide baldahin koga nose četiri *crkovinara* (habricera). Ispod baldahina je svećenik sa Svetim otajstvom, koje je također prekriveno bijelim *lancunon*. Ispred baldahina idu dva stražara *Božjega greba*, sa strane tri, *odozadi* dva, a u sredini vođa straže. Iza baldahina ide zbor, a iza njega seoske vlasti. Svi prozori na kućama i *lantanaman* svijetle svijećama. Ribari i žene koje bi bile u to doba na *Kurnatim* palili bi vatre

²⁶ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rođ. 1928.) Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

(kolede)²⁷, tako da bi procesija kad bi stigla na Zadvorje, vidjela plamen s Kurnat. Nitko *živući* nije smio dirati u zemlju na Veliki petak. *Kopati, dirati u zemlju, a to bi se reklo raniti zemlju, oti dan se nikako ni smilo.*²⁸ Nigdje Hrvati katolici na taj dan ne obrađuju zemlju, jer je na taj dan Isus počivao u zemlji.

Na Veliku subotu bio je blagoslov vode na popodnevnoj misi, nakon čega je išla procesija uokolo crkve uz pjesmu *Kad uskrsne Isus sveti*. Cijelo vrijeme Kristove smrti zvona su nadomještale *čičajke* (čegrtaljke). Na Bijelu (Veliku) subotu svaka djevojka u Murteru trebala je posijati murtelu. Isti dan, kad bi u crkvi proslavila zvona, svatko onaj, koji bi se našao blizu vode, trebao se umit, a matere su na brzinu oblačile djecu u bijelu, *veštu oli gaće.*²⁹

10. ČUVARI KRISTOVA GROBA

Nakon Kristova ukopa uvečer bogati Isusov učenik, Josip iz Arimateje dođe Pilatu i zatraži tijelo Isusovo. Pilat zapovjedi da se Josipu dadne tijelo. Josip tijelo povi u čisto platno i položi ga u svoj novi grob isklesan u stijeni, te dokotrlja veliki kamen na grobna vrata i ode. Kod groba sjediše Marija Magdalena i druga Marija. (Mk 15,42-47; Lk 23,50-56; Iv 19,38-42)

Sutradan sabraše se glavari svećenički i farizeji kod Pilata, rekavši mu: “Gospodaru, sjetismo se da onaj varalica još za života kaza: ‘Nakon tri dana uskrsnut ću.’ Pilat zapovjedi da se grob osigura sve do trećega dana da ne bi došli Kristovi učenici, ukrali ga, pa rekli narodu: ‘Uskrsnuo je od mrtvih!’ I bit će posljednja prijevara gora od prve.” Pilat im reče: “Imate stražu! Idite i osigurajte kako znate!” Potom oni odoše, i osiguraše grob: zapečativši kamen i postavivši stražu.

U osvit subote dođu Marija Magdalena i druga Marija pogledati grob. Tada nastade žestok potres, jer anđeo Gospodnji siđe s neba, pristupi grobu, otkotrlja kamen i sjede na nj. Lice anđela bijaše kao munja, a odjeća bijela kao snijeg. Pred njim od straha zadrhtaše i obamriješe stražari, a anđeo progovori ženama: “Vi se ne bojte! Ta znam: Isusa Raspetoga tražite! Nije ovdje! Uskrsnu kako reče. Hajde, vidite mjesto gdje je ležao pa pođite žurno i javite njegovim učenicima da uskrsnu od mrtvih. I evo, ide pred vama u Galileju. Ondje ćete ga vidjeti. Evo, rekoh vam.” Žene žurno otiđoše s groba, te sa strahom i radošću otrčaše javiti Isusovim učenicima. Isus ih susrete i reče im: “Zdravo!” One polete k njemu, obujme mu noge i ničice mu se poklone. Tada im Isus reče: “Ne bojte se! Idite, javite mojoj braći da pođu u Galileju! Ondje će me vidjeti!” (Mk 16,1-8; Lk 24,1-12; Iv 20,1-10)

²⁷ Vidi: Marko DRAGIĆ, *Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu br. 1, Split, 2008., 21-43.

²⁸ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazao joj je Nikola Šikić-Marušić, Murter (rod. 1932.) Rkp. FF ST, 2008., sv. S, (E)

²⁹ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rod. 1928.) Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

Na Murteru na Veliki četvrtak u župnoj crkvi Svetoga Mihovila počinje čuvanje *Božjega greba*.³⁰ Grob se čuva cijeli Veliki petak do navečer, pa onda ponovno na Veliku subotu do Velike mise. Obično bi čuvari groba išli uvečer nakon čuvanja u ophod sela, dobivajući sitne darove (uglavnom hranu i vino). Obred čuvanja Božjeg groba bio je nakon Drugog svjetskog rata, za komunističke vladavine, neko vrijeme zabranjen.³¹

Na Veliki petak pjevana je Muka po Ivanu, a potom se otkriva zastrto drvo križa koje je na Gluhu nedjelju prekriveno ljubičastom koprenom. Zatim je slijedila procesija koja je polazila od crkve Sv. Mihovila. Prvi ide križ privezan bijelom trakom koja simbolizira robu u kojoj je Isus bio položen u grob. Iza križa idu djeca s *kandelama* u ruci. Iza djece idu *muški* s upaljenim kandelama, iza njih ide baldahin koga nose četiri *crkovinara* (habricera). Ispod baldahina je svećenik sa Svetim otajstvom koje je isto prekriveno bijelim *lancunon*. Ispred baldahina idu dva stražara Božjega greba, sa strane tri, *odozadi* dva, a u sredini vođa straže. Iza baldahina ide zbor, a iza njega seoske vlasti. Svi prozori na kućama i *lantanamana* svijetle svijećama.

Ribari i žene koji bi bile u to doba na *Kurnatim* palili bi vatre (kolede)³², tako da bi procesija kad bi stigla na Zadvorje, vidjela plamen s Kurnat. Nitko *živuč* nije smio dirati u zemlju na Veliki petak. *Kopati, dirati u zemlju, a to bi se reklo raniti zemlju, oti dan se nikako ni smilo*.³³ Nigdje Hrvati katolici na taj dan ne obrađuju zemlju, jer je na taj dan Isus počivao u zemlji.

11. USKRS

Uskrs je najveći kršćanski blagdan jer je Isus Krist svojim uskrsnućem spasio i otkupio Svijet. Prvotno se Uskrs slavio svake nedjelje, a od 2. stoljeća slavi se jedanput godišnje nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja. Podrijetlo mu je u židovskom blagdanu Pashe. Židovi su *Pashom* slavili čudesna Božja djela koja je on pokazao posebno izlaskom Izraelaca iz egipatskoga ropstva. Kršćanska se vjera usredotočuje na Isusovo Uskrsnuće, odnosno prijelaz iz smrti u život.

Uz blagdan Uskrsa vezani su u Hrvata mnogi drevni pučki običaji. Svako dijete hoće da mu se obuče najljepša roba. Djevojke i domaćice u crkvu na blagoslov

³⁰ Vidi: Marko DRAGIĆ, *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, vol. 17., Split, 2009., str. 5-32.

³¹ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazao joj je Vitomir Mudronja, Murter (rod. 1927.). Rkp. FF ST, 2008., sv. S, (E)

³² O koledama više: Marko DRAGIĆ, *Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu br. 1, Split, 2008., 21-43.

³³ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazao joj je Nikola Šikić-Marušić, Murter (rod. 1932.) Rkp. FF ST, 2008., sv. S, (E)

nose jaja, sirnice, soli, mlade ljutike, mlada sira, a mladići i domaćini nose na blagoslov u vrču vina. Za ručak se jede blagoslov. Ne smije se ništa baciti da se ne poljubi prije, a ne smije se ni dati *živini*. Velika je misa pred podne, a ljudi se sastaju lijepo obučeni. Poslije uskršnjega objeda mladež se veseli igrajući i pjevajući.

Prvi svetački dani nakon Korizme (ili kako se to zove na Murteru - „sveci“) vezani su uz slavljenje Uskrsa. Na Uskrs ujutro, uz blagoslov jela, bila je svečana misa. Nakon mise, obitelj bi se okupila oko stola na koji bi se poslužila najbolja hrana. Za Uskrs mijesile su se kvasnice, koje se sad zovu pogače. U neke bi se stavljala jaja, a u neke ne. Te kvasnice su se blagoslivljale na Uskrs, a uz njih nosili bi i luka ili ljutice i vino koje. Ta hrana se blagovala za ručak.³⁴

12. GOSPE OD GRADINE

Svojom lokacijom na morskom prilazu Murteru, crkva Gospe od Gradine prvi je sakralni objekt uz koji se morem pristupalo Murteru. Među ostalim, i taj joj je smještaj davao posebnu važnost. Arheolozi i povjesničari tvrde da je to najstarija crkva na otoku Murteru, a time i nekadašnje župno središte najstarijih naselja - Murtera i Betine. Predaja govori kako se procesija sa slikom Blažene Djevice Marije održavala svakih stotinu godina. Ne postoje o tome neke sigurnije potvrde, no sigurno je da je jedna procesija pod takvim znakom doista održana 31. ožujka 1916. godine. Crkva je naime, dugo vremena bila jedno od glavnih svetišta cijelog šibenskog kraja, sve dok u Tisno 1720. nije iz Italije donesena Gospe od Korovaja (Caravaggia). Malo potom slika je postavljena u crkvicu te je postala glavno Marijansko svetište cijele okolice.

Ipak, bez obzira na tu činjenicu, crkva Gospe od Gradine zadržala je hodočašničku privlačnost, a posebice je zapamćena ona iz 1924. godine. Te je godine bio upriličen Marijin dan. Hodočašće je okupilo vjernike iz čitavog kraja, a misno je slavlje predvodio tadašnji biskup. Procesija je čudotvornu sliku pratila nakon jutarnje mise, zaustavljala se na odmorištima (murteski-ripožorijima) u Murteru, odložena je u župnoj crkvi u Betini, da bi navečer bila dopraćena natrag u Gradinu. Cijeli je obred ponovljen sedamdeset pet godina kasnije, dakle 1999. godine. Datum ove obnove uzet je s namjerom posebnog načina obilježavanja ulaska u novi milenij.

Svaki od tih blagdana prati i običaj okupljanja rodbine, poznanika i prijatelja, bilo na doručku, bilo na ručku, ovisno o tome o kojem se blagdanu radi. Svetište u Gradini bilo je osobito inspirativno pučkim pjesnicima Murtera, ali i njegovim župnicima i svima koji su bili u nekom intimnijem dodiru s tim svetištem. Evo i jedne kitice pjesme koja se i danas pjeva u čast Gospe od Gradine: *Molbe naše*,

³⁴ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rođ. 1928.) Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

Majko primi, / za mornare na pučini. / Kad zavape Tvoje ime, / spasi, Majko od Gradine!“

13. PRVI SVIBANJ

Kod Hrvata je tradicija obilježavanja prvoga svibnja veoma stara. U starinskim usmenim lirskim pjesmama koje su se izvodile na taj dan prevladavale su obredne pjesme s mitskim motivima.

Uoči prvoga svibnja momci bi preko noći ubrali veliku granu od badema (mendule) ili cijelo stablo i, uz pomoć svojih prijatelja, donijeli i usadili pred kuću ili u dvor djevojke koja bi im se dopadala.³⁵ Na badem bi objesili i poruku djevojci.

Djevojka kojoj bi se usadila mendula, smatrala se počašćenom i bez obzira na to da li joj se mladić dopada ili ne, mendulu bi okitila svojim *šudariman* i vrpcama

³⁵ U Ilok su Slovaci iz svoje postojbine, donijeli sa sobom svoje običaje, a takav je i *Majsko drvo* koje je postavljala skupina mladića uoči 1. svibnja - u kasnim noćnim satima – pred kućama svojih djevojaka. Djevojke nisu znale tko im je drvo postavio, a događalo se da drvo postavi momak kojega djevojaka ne voli. Drvo je moralo biti visoko gotovo šest metara, ogoljelo – zapravo je to bio stup, bez zelene krošnje, jer će momci sami tu krošnju na vrhu svezati od zelenog granja. Svaka cura u sokaku nije morala dobiti drvo, već samo one koje su imale momke ili za kojima je iznimno patio neki momak. Na taj je način iskazivana ljubav prema djevojci, a samo se ponekad nije znalo s čije strane. Prvog jutra u svibnju djevojka bi zatekla drvo pred svojom kućom. Bilo je uvijek okićeno: ručnicima, šarenim papirima, pokojom bocom, ali i nekim drugim predmetima. Drvo nitko ne dira – jer je takvo prvomajsko momačko-djevojačko drvo bilo osobito štovano. Djevojka pred čijom bi kućom osvanulo drvo bila je dužna ugovoriti dan kada će biti skidanje ili rušenje drveta. Za taj dan u kući takve djevojke spremalo se kao za male svatove. Ali, prije nego što će sve djevojke i momci doći na rušenje drveta i na slavlje, momci su još jednom obnavljali drvo; stavljali su svježe zelene grane i tek tada drvo bogato okitili: bocama piva, vina, rakije, ručnicima, maramama i slično, jer se smatralo da je bolje okićeno drvo i znak veće ljubavi prema djevojci. Kad su momci drvo obnovili, dogovorili bi se kada će drvo biti rušeno. Obično je to bila nedjelja ili neki drugi neradni dan, ali se u jednom sokaku toga dana moglo rušiti samo jedno drvo. Budući da je pripremano slavlje, ples, svirka, zabava, susreti zaljubljenih ili onih koji samo tek očima traže potvrdu svoje ljubavi – mladi nisu dopuštali da se istodobno ruši više od jednog drveta, jer bi im propalo mnogo susreta, svirke, igre i zabave. Drvo pred kućom rušeno je obično oko 15 sati. Vađeno je polako, otkopavano lopatom, a rupa ponovo zatrpana. Djevojke i momci tada su oblačili najljepše nošnje, a djevojka pred čijom se kućom ruši drvo darivala je sve prisutne momke – najčešće rupčićima, ali i drugim darovima. Tu se već, i po samome daru, moglo opaziti koga djevojka voli jer je dar za najdražega bio poseban, najbolji i najljepši. Tako je već i javno iskazana simpatija djevojke prema nekom momku, a djevojin je otac morao platiti glazbu, jelo i piće za sve sudionike. Zato se i kaže da su to bili pravi mali svatovi. Znalo se dogoditi da je ovakvo slavlje, uz kola i tambure, potrajalo i do sitnih jutarnjih sati. A, majsko drvo, ostajalo je djevotinom ocu – ali je i on (i mati djevojke) bio zadovoljan, jer je već mogao nazrijeti tko bi mu uskoro mogao biti zet. Za mlade Slovake cilj je bio igrati i javno pokazati svoju do tada obično skrivenu ljubav. Sada nema postavljanja drveta pred kućom, već se postavlja zajedničko drvo, 1. svibnja, ispred Slovačkog kulturnog doma „Ljudevit Štur“, a kite ga zajednički momci i djevojke. Drvo stoji do pod kraj svibnja, a prilikom rušenja prisustvuje i po 400 ljudi. Tada se, uz pjesmu i veselje, plešu rušijemska kola, slovački čardaši, valceri. Marijani Bošnjak kazivao je Kukučka, Đuka, rođen 1930. god, danas živi u Iloku, u ulici Milana Štefanika u Slovačkom kraju.

(*kurdelan*). Prvoga svibnja žene bi poranile i iznijele robu, izvisile na konope radi prozračivanja ali *više* radi toga da pokažu što koja ima.³⁶

Prvoga svibnja rastegli bi se konopci od kuće do kuće, ili od stabla do stabla niz ulicu i na konope bi se povješala roba. Sve bi se izvadilo iz škrinja, novo i staro i povješalo. Za taj običaj reklo bi se *proviriti*. Međutim, to je bilo više radi toga da se vidi koliko tko ima robe, za pohvaliti se.³⁷

14. SPASOVO

Uzašašće je blagdan koji je četrdeset dana nakon Uskrsa, uvijek četvrtkom, a slavi Kristov uzlazak u nebo. O Isusovom Uzašašću govore izvještaji Mateja, Marka i Luke. Blagdan se slavio u ranim stoljećima kršćanstva. U zapadnim katoličkim zemljama, kao i na istoku, primjerice, Jeruzalemu i Antiohiji, bile su velike crkvene procesije uoči blagdana ili na sam blagdan. Uzašašće se naziva *drugim Uskrsom*, a najprije se slavilo zajedno s Duhovima, pedeset dana nakon Uskrsa. Od 4. st. slavi se četrdeset dana nakon Uskrsa. Augustin je u svome *Govoru 159* dvadesetih godina 5. st. istaknuo da se Uzašašće slavi po cijeloj kugli zemaljskoj. U nekim krajevima Europe, primjerice u Njemačkoj, slavi se kao Dan muževa (Očev dan).

Uzašašćem na nebo Isus Krist je spasio čovječanstvo. Zato se taj blagdan zove i Spasovo. Taj blagdan narod u Slavoniji naziva *Spasovo*, *Spasovdan*, *Križevo*.³⁸

³⁶ Bera Lapov-Mijatov, Jezera (rođ. 1929.). kazala je 2008. g Ivoni Tolić. Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

³⁷ Ivanica Mudronja, Murter (rođ. 1928.) kazala je 2008. g Ivoni Tolić. Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

³⁸ Pri tome treba znati da se u nekim krajevima, primjerice u Badljevini kod Pakraca, blagdan Uzvišenja svetoga Križa (14. rujna) naziva Križevo. U Badljevini se krajem kolovoza obilježavalo Ivanje, a sredinom rujna Križevo. Ovi su se dani obilježavali jer je crkva posvećena svetom Ivanu Krstitelju, ali se slavi i kao crkva Uzvišenja svetog Križa. Prvo su proštenje ili kram, prema iskazu seljana, više obilježavali 'pemci', a drugi 'pauri'. (Novopridošlo stanovništvo krajem 19. stoljeća bilo je pretežno češke nacionalnosti i njih su starosjedioci, prema njemačkom nazivu za Češku-Böhmen, nazivali Pemci. Tijekom vremena naziv 'Pemci' postao je sinonim za novopridošlice. Na području Badljevine također se koristio i naziv 'paur', koja također svoje korijenje vuče iz njemačke riječi Bauer (seljak). Ta riječ je bila upotrebljavana za seljake s prostora civilne Slavonije, čime se htjelo ukazati na njihovu različitost od graničara na prostoru Vojne granice koja se prostirala uzduž Save. Bilo je mnogih koji su poistovjećivali riječ 'paur' sa Šokcem.) Danas svi obilježavaju oba blagdana, ali je Križevo ipak središnji seoski blagdan. Toga dana je veliki kram, odnosno kirvaj. Mnoge su obitelji pozivale u goste svoju rodbinu iz susjednih sela. Oni su još kolima u dopodnevnom satima dolazili svojoj rodbini kakao bi mogli stići na poldanju misu. Toga dana misu služilo više svećenika. Oko crkve bili su licitari, 'rode' sa svojim sitnicama i poneki sladoledar. To su bila mjesta oko kojih su se najviše motala djeca očekujući da im netko nešto kupi. Za to vrijeme domaćice su spremale ručak. Obično bi se već dan ranije ispekla pečnica i ona je uz juhu, sarmu i kolače trebala biti glavnim jelom svečanog ručka. Od kolača su se najčešće pekle štrudle od sira i jabuka. U kasnijim poslijepodnevnom satima počinjale su zabave. Na njima su uglavnom sudjelovali mladi koji su tog dana bili oslobođeni poslova oko zbrinjavanja stoke pa su samo navečer zbog večere nakratko navratili kući. Na zabavi su se tada okupili mnogi mladići iz okolnih sela i zato je kirvaj na Križevo svima dugo ostajao u pamćenju. Ivana Kop zapisala je svibnja 2007. g. u Badljevini kod Pakraca, a kazali su joj njezina baka Emilija Kop (djev. Magdić, rođ. 1936. g.). Otac je kazivačice Nijemac koji je nestao u Drugom svjetskom ratu. Obitelji Kop također su njemačkoga podrijetla. U kazivanju su sudjelovali i Ivanin djed Franjo Kop (rođ. 1934. g.) i Katica Grčević (djev. Matijević, rođ. 1935. g.). Rkp. FF Split 2007., sv. 46, str. 13. (E str. 141.)

U dalmatinskoj Zagori pučki je naziv *Križi* ili *Spasovo*. Isti naziv koristio je u Bosni Matija Divković 1616. godine. (Tako se Uzašašće nazivalo i u dijelovima Slovenije). U jadranskom području poznat je naziv *Sensa*, *Sensovo*.³⁹ U Subotičkoj biskupiji cijela nedjelja pred Spasovo zove se *Križevčka nedjelja*, a tri dana uoči blagdana zovu se *Prosni dani*. Uzašašće u hrvatskoj kulturnoj baštini karakteriziraju spasovski ophodi, zvani *križari* i *križarice*, koji se prvi put spominju početkom 17. stoljeća u Bakru. O hrvatskim crkvenim običajima svjedoči fra Đuro Rapačić 1762. godine u djelu *Svakome pomalo iliti predike nediljne* u kojemu piše da su se procesije održavale ponedjeljkom, utorkom i srijedom uoči Uzašašća, te su se ti dani zvali *Križevi dani*.⁴⁰ Procesije su počinjale u ranu zoru s ciljem blagoslova polja. U Boko-kotorskom zaljevu Hrvati su blagoslivljali polja, vrtove, šume i more. U metkovskom mjestu Dragoviji, uvečer pred Spasovo, služile su se svete mise protiv vukova, te se taj dan zvao *Vučindan*.

Narod taj blagdan smatra i pastirskom svetkovinom, te ga karakteriziraju pastirske svečanosti, obredi i običaji. Slavonska mladež je taj blagdan nekoć proslavljala veseljem i plesovima.

Bez obzira što je Uzašašće iznimno važan blagdan u kršćanstvu i što su nekoć bili bogati i raznovrsni običaji kojima su ga Hrvati slavili, ti običaji nisu pobudili značajnu pozornost etnologa, antropologa i filologa. U Djelima apostolskim o Uzašašću piše:

(1) Prvu sam knjigu, Teofile, sastavio o svemu što je Isus činio i učio (2) do dana kad je uznesen pošto je dao upute apostolima koje je izabrao po Duhu Svetome. (3) Njima je poslije svoje muke mnogim dokazima pokazao da je živ, četrdeset im se dana ukazivao i govorio o kraljevstvu Božjem. (4) I dok je jednom s njima blagovao, zapovjedi im da ne napuštaju Jeruzalema, nego neka čekaju Obećanje Očeve "koje čujete od mene: (5) Ivan je krstio vodom, a vi ćete naskoro nakon ovih dana biti kršteni Duhom Svetim." (6) Na to ga sabrani upitaše: "Gospodine, hoćeš li u ovo vrijeme Izraelu opet uspostaviti kraljevstvo?" (7) On im odgovori: "Nije vaše znati vremena i zgone koje je Otac podredio svojoj vlasti. (8) Nego primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje." (9) Kada to reče, bi uzdignut njima naočigled i oblak ga ote njihovim očima. (10) I dok su netremice gledali kako on odlazi na nebo, gle, dva čovjeka stadoše kraj njih u bijeloj odjeći (11) i rekoše im: "Galilejci, što stojite i gledate u nebo? Ovaj Isus koji je od vas uznesen na nebo isto će tako doći kao što ste vidjeli da odlazi na nebo." (Mt 28,16-20; Mk 16,14-18; Lk 24,36-49)⁴¹

³⁹ Prema *lat. ascensio* – uzašašće.

⁴⁰ Milovan GAVAZZI, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, III izdanje, Hrvatski Sabor kulture, Zagreb, 1991., str. 63-70.

⁴¹ Usp. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, (ur.), Anđelko BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., str. 578-579.

Svojim javljanjima i uzašašćem na nebo Isus Krist je učinio nova čudesa kojima je završio svoj boravak na zemlji i učvrstio vjeru svojih apostola i učenika, te oni *odoše i propovijedahu posvuda, a Gospodin surađivaše i utvrđivaše Riječ popratnim znakovima.* (Lk 24,50-53; Dj 1,9-11)

Isus kao sin Božji kraljuje s Bogom Ocem. U slavi će se pojaviti na sudnji dan, silazeći na nebeskim oblacima na zemlju, gdje će suditi svim ljudima. Svojim je životom pokazao kako se stječe vječni život i nebeska slava.⁴²

Prvoga dana u tjednu, u praskozorje Marija Magdalena, Marija Ivanova i Marija Jakovljeva⁴³ došle su na grob s miomirisima. Kamen je bio otkotrljan od groba, a u grobu ne nađoše Kristovo tijelo. Dok su stajale zbunjene, dva čovjeka u blistavoj odjeći stadoše do njih. Uplašene obore lica k zemlji, (5) *a oni će im: "Što tražite Živoga među mrtvima? (6) Nije ovdje, nego uskrsnu! Sjetite se kako vam je govorio dok je još bio u Galileji: (7) 'Treba Sin Čovječji biti predan u ruke grješnika, i raspet, i treći dan ustati.'"* Sjetiše se one riječi njegovih, vratiše se s groba, te javiše sve to jedanaestorici i svima drugima. Međutim, apostoli im ne povjeroše. (12) *A Petar usta i potrča na grob. Sagnuvši se, opazi samo povoje. I vrati se kući čudeći se tome što se zbilo.* (Mt 28,1-10; Mk 16,1-8; Iv 20,1-10)

Na Murteru je pučki naziv *Dan velikog križa* i *Spasovo*. Na Murteru se blagoslov polja obavlja dva puta godišnje: na blagdan Velikog križa (Spasovo) i prvoga petka u ožujku. Do odgode bi došlo samo ako bi bilo nevrijeme. U takvim slučajevima, blagoslov bi se obavio prvoga idućega petka, za lijepoga vremena. Nekoć se svaki petak u mjesecu ožujku poštivao kao mali blagdan, pa bi tim danima narod obavljao svoje redovite poslove, ali se nisu obavljali teški poslovi kao što je kopanje zemlje. Procesija bi krenula nakon mise ispod vrta put Raduča i onda put Slanice. Na čelu procesije bio bi križ, a iza njega su išli muškarci, zatim pjevači, pa svećenik, a iza njega ostali svijet. Obred blagoslova polja na Modravanu počeo bi isto tako u crkvi sa svetom misom, poslije koje bi narod krenuo na Hraminu. Vlasnici brodova bi ih već čekali. Nakon što bi se svi ukricali, brod s križem i pjevačima išao bi prvi, a svi ostali brodovi za njima u uvalu Luka. Za to vrijeme svijet bi na brodovima molio krunicu i pjevao vjerske pjesme i veselio se.⁴⁴

⁴² Vidi: Janko OBERŠKI, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, Marjantisak, Split, 2005., str. 205.

⁴³ U iločkom kraju, u starini je postojao običaj da su tri žene u tišini odlazile na Veliki četvrtak do tri križa. Nisu razgovarale među sobom niti sa slučajnim prolaznicima, već su u sebi molile krunicu ili neke druge molitve. Kod trećeg križa pred crkvom u tišini bi se razilazile svojim kućama. Vjerojatno je taj običaj spomen na tri Marije koje su pratile Isusa od početka Muke do ukopa. Za ove žene reklo bi se da idu "tražiti Isusa". Marijana Bošnjak zapisala je 2009. godine u Iloku. Kazala joj je Jelica Matković, djevojački Boban, rođena 1944. u Iloku, živi u ulici Matije Gupca u Iloku. Rkp. FF Mostar 2009.

⁴⁴ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazao joj je Vitomir Mudronja, Murter (rođ. 1927.). Rkp. FF Split 2008, E.

15. TIJELOVO

Tijelovo je najsvetiji katolički blagdan, jer je uspomena na dan kad je Isus s učenicima slavio posljednju Pashu. Slavi se u četvrtak poslije svetkovine Presvetog Trojstva, deveti četvrtak nakon Uskrsa. Tim blagdanom slavi se spomen na ustanovljenje Euharistije na Veliki četvrtak, kada je Krist ljudima ostavio sebe samoga: Tijelo, Krv, dušu i božanstvo. Počeo se slaviti u 13. stoljeću, a u 14. stoljeću proširio se na cijelo zapadno kršćanstvo.

Na Tijelovo, poslije velike mise, formirala bi se procesija koja bi prošla kroz cijelo selo. Prozori su se kitili cvijećem, vezovima i maramama. Djeca bi se obukla u školskoj bašči, i onda bi ih učitelj doveo do crkve da se uključe u procesiju. Muško dijete bi nosilo barjak sv. Vjekoslava, a svako dijete bi u ruci nosilo kiticu cvijeća. Djevojčice bi posipale cvijeće i nosile su bijele marame.⁴⁵

16. PREPERUŠKI OBREDI

Dodolske pjesme su nastale u prastarim mnogobožskim vremenima. Pjevale su ih djevojke prekrivene zelenilom u vrijeme proljetnih i ljetnih suša. Vuk Stefanović Karadžić *dodole* objašnjava kao skupinu djevojaka koje za vrijeme suše idu „po selu od kuće do kuće, te pjevaju i slute da udari kiša. Jedna se djevojka svuče do košulje sa svijem pa se onako gola uveže i obloži različnom travom i cvijećem i tako da se nigdje ne vidi ni malo, a to se zove dodola (...)“⁴⁶. Pred kućom dodola igra sama, a druge djevojke iz te skupine stanu u red i pjevaju različite pjesme. Potom domaćica ili netko drugi uzme pun kotao vode i izlije na dodolu koja se na to ne obazire nego i dalje igra.⁴⁶ Slobodan Zečević navodi da se obred dodola izvodio i u sedamdesetim godinama 20. stoljeća. Dodola je djevojčica i glavna je u skupini. U davnim je vremenima bila naga i uvijena u zelenilo. Morala je biti uzorna ponašanja i seksualno čedna. U nekim je krajevima dodola bila siročić bez roditelja, a u nekim je bila posljednje dijete u majke - *neporođena*. Dok dodola igra, pjesmom je prate njezine pratilje. «Pred svakom kućom dodolu polijevaju vodom (...)»⁴⁷ Bratoljub Klaić u svome Rječniku ne navodi dodole, a u *Rječniku hrvatskoga jezika* (2000.) dodole se objašnjavaju narodnim običajem magijskog prizivanja kiše u doba suše te mladićima i djevojkama koji okićeni cvijećem i zelenilom sudjeluju u obrednoj pjesmi zazivanja kiše.⁴⁸ Matej Sova navodi da bi u Dalmaciji za vrijeme

⁴⁵ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazao joj je Nikola Šikić-Marušić, Murter (rođ. 1932.) Rkp. FF Split 2008, E.

⁴⁶ *Srpski rječnik, istumačen njemačkim i latinskijem riječima*, skupio ga i na svijet izdao Vuk STEF. KARADŽIĆ, u Beču u štampariji jermenskoga namastira 1852. str. 128.

⁴⁷ Slobodan ZEČEVIĆ, *Elementi naše mitologije u narodnim obredima uz igru*. Izdanja muzeja grada Zenice, Radovi V, Zenica, str. 125.-126.

⁴⁸ *Rječnik hrvatskoga jezika*, glavni urednik Jure ŠONJE, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 194.

sušnih dana momci okićeni zelenim granama i cvijećem išli od kuće do kuće pjevajući i plešući. Momci su se nazivali prporuše a njihov kolovođa *prpac*.⁴⁹

U Skopskoj Kotlini dodolski su ophodi bili u četvrtak po Uskrsu. Četvrtak je dan Peruna, vrhovnog slavenskog boga koji je slavljen i kao bog groma i kiše. Iz tih razloga u Mačvi od Velikoga četvrtka do Spasovdana u sve četvrtke nitko nije smjeo orati, kopati, tkati, prati, tjerati kola.⁵⁰

U tim obredima kulturni su kiša i zelenilo. U Somaliji i nekim drugim zemljama sačuvao se obred u kojem za vrijeme suše najljepše djevojke gole, gledajući prema nebu, pjevaju magijske pjesme kako bi kiša udarila. Starozavjetna je *Ilijina kiša* koja je u zemlji kralja Ahaba pala po zagovoru proroka Ilije nakon tri godine suše, u kojoj su istrijebljeni Baalovi svećenici.

Djevojke su skladno poigravale pjevajući pjesme, a ukućani su ih polijevali vodom vjerujući da će im se božanstvo smilovati i podariti kišu kako bi ljetina bila dobra. Neke od tih pjesama imaju šaljiv karakter. U pjesmama je refren *oj dodo, oj dodo, le*, pa se prema tome zovu *dodole*. U Dalmaciji i Istri djevojke se zovu *preporuše* (*prporuše, preporuče*), a na otoku Murteru *preperuše*. Kazivači u Jezerima na otoku Murteru 2006. godine pripovijedaju «o puno staroj fandaniji (običaju) zvanja kiše» koji se održao do prije nekoliko godina. Običaj se sastojao u tome da bi djeca, a pokatkad momci i djevojke pa i ljudi ubirali grane tešara (biljke smrdljive). Potom bi išli putem, mahali tim granama i dozivali kišu pjevajući: *Preperuše odile, / sve su Boga molile: / „Daj nam, Bože, kišicu / i nebesku rosicu, / da urodi godina / i šenica bilica / i vinova lozica. / „Niki sira, niki jaj, / to je naman za ufar. Kada bi domačice vidjele da idu preperuše dozivale bi: Oj dodole, moj dodole, / dojdj k meni zlato moje. Zatim bi preperuše polijevali vodom, a onaj koji bi ih polio trebao im je dati neki dar: „komad sira oli koje jaje. Na kraju bi se preperuše skupile na *Koledišće* užgale veliku koledu i podilile darove ča su skupile.⁵¹*

17. VELIKA IVANJA

Sveti Ivan nosi naziv Krstitelj jer je u rijeci Jordanu krstio Isusa. Posljednji je starozavjetni prorok. Sin je starozavjetnog svećenika Zaharija i Elizabete, rodakinje Bogorodičine. Uz blagdan rođenja sv. Ivana Krstitelja (24. lipnja) vezuju se pretkršćanski kulturni običaji paljenja krijesova (kresova, krisova). U Bosni i Hercegovini te Dalmaciji svitnjak je sinonim za krijes. U Tisnom na otoku Murteru

⁴⁹ Matej SOVA, *Pregled narodne književnosti s primjerima i teorijom*, Školska knjiga, Zagreb, 1955., 43.

⁵⁰ Isto, str. 127-128.

⁵¹ Ivana Klarin zapisala je u studenom 2005. godine u Jezerima na otoku Murteru. Kazali su joj Konstantina (Ukas) Klarin (rod. 1938. g.) i Ante Klarin (rod. 1934. g.). Kazivači su rođeni u Jezerima na Murteru. Rkp. FF Split, sv. 2005.

23. lipnja “uoči Ivanje žetvene”⁵² vršilo se paljenje *koleda*. Običaj paljenja krijesova na taj dan bio je prisutan kod Rusa, Poljaka, Čeha, Slovaka i dr.⁵³ Neki etnolozi paljenje ivanjskih krijesova interpretiraju kao ostatak Sunčeva kulta.⁵⁴

Uoči Velike Ivanje (24. lipnja), bio je običaj, na nekoliko raskrižja u mjestu paliti *svunjke* od slame i preskakati ih. To se činilo i uoči Petrove (29. lipnja). S tim u vezi nastala je izreka *Od Ivanje do Petrove razdra ja san gaće nove*. U zoru prije izlaska sunca na *Veliku Ivanju* običavalo se gledati izlaz sunca preko začađenoga stakla, jer se vjerovalo da se tada sunce poigrava. Na *Ivanju* su djevojke rastapale olovo i bacale ga u vodu. Potom bi od ostataka toga jedna drugoj proricale sreću, udaju i tako.⁵⁵

U Tisnome⁵⁶ se taj blagdan naziva Ivanje žetvene, a karakterizira ga paljenje koleda.

18. BIRANJE SEOSKOGA KRALJA

U Tisnome je svake godine: uz paljenje koleda, veliko veselje i ručak na trgu Bratska riva biran seoski kralj. Zadnje biranje održano je 31. kolovoza 1926. godine, a izabrani su Stipan Lampalo(v) Ronkulov i Ante Lordan. Seoski kralj biran je iz obitelji Meštrov (Meštrović) Baretin.⁵⁷

⁵² Marina Lampalov u travnju 2006. godine zapisala je u Tisnom na Murteru. Kazao joj je Šime Grgurine rođ. 1930. g. Kazivač je po zanimanju ribar, a sada je umirovljenik. Rkp. FF Split, 2006., S.

⁵³ Luka ILIĆ ORIOVČANIN, *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1846., str. 154.

⁵⁴ Jasna ČAPO ŽMEGAČ, *Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb, 1997., str. 16-17.

⁵⁵ Nikola Šikić-Marušić, Murter (rođ. 1932.) kazao je 2008. g. Ivoni Tolić. Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

⁵⁶ Predci današnjih Tišnjani bježeći od Turaka, nastanili su sjeveroistočni dio otoka, i po tjesnacu na kojem su se smjestili, mjesto je dobilo ime. Prvi put se spominje 1474. god., a nastalo je od izbjeglica ispred turske najeзде. U Tisnom se nalazi crkva Svetoga Duha iz 1548. god. Od 1680. do 1684. god. izgrađen je zvonik, koji je odvojen od crkve. U borbama s Turcima posebno su se istaknuli Andrija i Marko Peinović, a o njima je i danas sačuvana pjesma: Još mi kažu zmaja ognjenoga, / Kapetana pobre od Tisnoga, / po imenu silu Andrijaša, / a plamena od Perinovića, / koji često u čete idaše / i junačke glave odsicaše. / On porodi zmaja od mejdana, / Po imenu Marka kapetana. / Junački je Marko vojevao, / Ljute rane Turkom zadavao. Marina Lampalov u travnju 2006. godine zapisala u Tisnom na Murteru po kazivanju spomenutoga Šime Grgurine.

⁵⁷ Marina Lampalov zapisala je u Tisnom na Murteru 2006. god. kazao joj je Šime Grgurina, rođ. 1930. god. u Tisnome. Bio je ribar. Sada je umirovljenik. Rkp. FF ST, sv. 2006., S.

19. VELIKI ZAPOVIDANI MURTERSKI BLAGDANI

Četiri su velika, *zapovidana* murterska blagdana: *Gospe od Tarca*, *Sveti Roko*, *Mala Gospe* i *Mihovlja*. Ti su datumi Murterinima i dandanas značajni. To su dani njihove zahvalnosti za primljene darove: zdravlje, spas na moru, dani prizivanja u sjećanje svih posebnih okolnosti u kojima je Murter živio i stradao.

19.1. GOSPE OD TARCA

Dan 2. srpnja u Murteru je nazvan blagdan Gospe od Tarca. Taj datum je u neraskidivoj vezi s Kornatima, udaljenim njivama i maslinicima koje su Murterini, nekad kmetovi i pastiri, otkupili od svojih gospodara krajem 19. stoljeća. Dio njihova života preselio se na te posjede, no nikad kao stalno boravište. Članovi obitelji su se smjenjivali po utvrđenom rasporedu boravka, kako stado i polje ne bi ostajali bez nadzora. Kornati su postali murterski i „ponos i bol“, donijeli su i patnju, ali bez prinosa u mesu, siru, ulju i vinu te smokvama, bilo bi gore.

*Naši preci kad su kupili Kurnate, glavno in je zanimanje bilo stočarstvo. Zatim su prihvatili lašun i polugu za krčenje. Krčilo se kamenje i sve šta bi se dalo izvrtat, i od toga kamena bi radili prizidi i vlačice da gdje nizbrdo voda ne odnese zemlju. U polju, gdje je bilo više zemlje, to smo nazivali rapanje. Naši ljudi su imali u zajednici otok Kurbu na kojoj je bilo čitavo blago – stado, moguće nekad, i do 250 grla.*⁵⁸

Na Kornatima su podignute dvije crkve. *Crkva Gospina porođenja*, nalazi se na otoku Piškeri. Podigli su je saljski ribari na tlu koje pripada Nadbiskupiji zadarскоj. Druga crkva je posvećena danu *Marijina pohođenja Elizabeti*. Sagrađena je u sklopu temelja ranokršćanske bazilike, podno bizantske utvrde Turete, pred ulazom u polje Tarac. Odatle joj naziv *Gospe od Tarca*; njen dan slavi se dva dana nakon blagdana svetih Petra i Pavla. Bijela crkva stoji kao lijepo uočljiv simbol odanosti kornatskog puka Bezgrešnoj Djevici. Posjet je crkvi nekada bio malobrojan, na misu bi došli isključivo ribari i težaci koji su prebivali u Kornatima. Danas je to pravo hodočašće (svetkovina je premještena u prvu nedjelju mjeseca srpnja). Svećenik bi dolazio murterskim leutom. Održavši svetu misu, ručao bi kod jedne od obitelji zadužene te godine za njegovog domaćina. Broj se kornatskih obitelji uvećavao, rodbina je željela s blagdanom povezati i susret sa svojim *Kurnatarima*. Malo pomalo, cijeli je Murter počeo osjećati pripadnost tomu prostoru. Evo i pjesme ispjevane u čast Gospe od Tarca: *Ti si zvijezda cijeloga Kornata, / od Proverse pa sve do Opata. / Blagoslovi ovu svoju stinu / i Hrvatsku našu domovinu! / Moreplovce što morima plove, / sve ribare koji ribu love! / Morska zvijezdo, Ti ih stalno prati, / sve ih sretno svome domu vrati!*⁵⁹

⁵⁸ Nikola Šikić-Marušić, Murter (rođ. 1932.) kazao je 2008. g. Ivoni Tolić. Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

⁵⁹ Isto.

19.2. VELIKA GOSPA

U Murteru dan Velike Gospe svetkovan je s najvećim obilježjima vjernosti i pobožnosti. To je ujedno dan nade i radosti, jer uskoro dolazi jesen i plodovi težačkog truda. Blagdanu su se ribari radovali s razlogom više: moglo je biti i vrijeme mraka, ali dva dana su dani odmora: Velika Gospe i Sveti Roko.

Na blagdan Velike Gospe Murterini idu u Gradinu na *basu*, jutarnju misu. Veliku misu slušaju u Murteru, s Gospina oltara svoje župne crkve. Na Veliku Gospu oko 17 sati u crkvi Sv. Mihovila održavala se *večernja* iza koje svaka bratovština uzima svoj barjak i sa svojim članovima i pukom kreće kroz selo koje u ovom slučaju nije okićeno. Ide se na Sveti Rok. U crkvi nije bilo obreda nego se samo odlažu barjaci i zatim se narod razide.⁶⁰

19.3. SVETI ROKO

Kip svetoga Roka koji se nosi u procesiji

Sveti Rok je bio bogat i svoje bogatstvo je dijelio sa siromašnima. Propovijedao je po gradovima riječ Božju. U jednom gradu u kojem je bio, izbila je kuga, od koje je i on obolio, te je bio potjeran iz grada. Sakrio se u drugom gradu gdje je živio neki bogati čovjek. Njegov pas je pronašao sklonište sv. Roka i donosio mu hranu. Vlasnik je zapovjedio slugama da slijede psa pa su otkrili gdje se skrivao sv. Rok. U tom mjestu je tada izbila kuga. Sv. Rok je molio za to mjesto i otjerao bolest. Otada se štuje kao zaštitnik od kuge. Sveti Roko je zaštitnikom Murtera i oduvijek je bio simbolom onoga što okuplja Murterine, i podsjetnik na teška vremena koja su se uz *kip* vjeru i zajedništvo prebrodila.

Na dan Svetog Roka procesija s kipom sv. Roka spuštala se na Zadvorje i Ispod vrtaj prema župnom dvoru. U župnoj crkvi poslije obreda kip ostaje osam dana.

⁶⁰ Ivona Tolić zapisala je 2008. godine na Murteru. Kazao joj je Ratimir Skračić, Murter (rod. 1939.). Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

Svaku večer ovih osam dana je krunica, a nakon toga na blagdan Svetog Bartola su u procesiji vraćali kip u zavjetnu crkvicu. Ispred kipa djevojčice su posipale cvjetne laticice. Kip sv. Roka nosila su četiri dječaka. Isti dječaci nosili su kip na Bratulovo natrag iz župne crkve na Vršinu. Prozori cijelog mjesta bili su ukrašeni šudarima, cvijećem i drugim predmetima koji su se mogli upotrijebiti kao nakit. U procesiji su pjevači crkvenog zbora pjevali razne prikladne pjesme i psalme. Žene su uglavnom molile ružarij ili zlatnu krunicu.⁶¹

Sveti Roko posebno je za Murterane važan svetac. Godine 1760. kuga je harala Murterom. Tada su se stanovnici zavjetovali sv. Roku i molili da ih spasi od te neizlječive bolesti. Zavjet je u stihovima, glasio ovako: *Sveti Roko, užgat ću ti sviću. / Od kuge mi izbavi dičicu! / I još ću ti napraviti kuću, / na Vršini oli na Raduču.*“

Cijeli je dan 16. kolovoza posvećen spomenu na ono strašno doba epidemije. Na brdu, u crkvi i uz crkvu, čitaju se štenja, pjevaju se lekcije iz kojih se može saznati da kuga nije jedina pošast koja je donosila Murteranima „naglu i nepripravnu smrt“. U devetnaestom stoljeću (1836. i 1855.) cijelu je Dalmaciju obišla kolera, a 1896. i srdobolja (dizenterija). Upravo sljedeće godine, 24. kolovoza 1897., dočekan je kip sv. Roka i u procesiji odnesen u kapelicu na Vršini, sada brdu Sveti Roko. Danas se na taj dan procesijom povratka kipa iz župne crkve u crkvu Sv. Roka obnavlja sjećanje na nestanak kuge u Murteru.⁶²

Crkva Svetoga Roka

⁶¹ Isto.

⁶² Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter (rod. 1928.) Rkp. FF ST, sv. 2008., S. (E).

19.4. MALA GOSPA

Mještani se sjećaju da su nekad, osobito prije Drugog svjetskog rata, na blagdan Male Gospe (8. rujna) bile velike fešte na kojima se jelo, pilo i pjevalo cijeli dan. Mještani okolnih sela, prijatelji i poznanici, dolazili bi u goste. Zaklali bi janje ili što je tko imao. Bilo je uobičajeno da se nakon mise, u predvečernjim satima skupina žena pjevajući spusti u središte mjesta. Zadržale bi se na glavnom trgu, te uz pjesmu zaplesale i kolo:

*Osam rujna, na dan Gospe Male, / kad me moje ostavilo janje, / i reče mi:
"Ostaj zbogon, diko, / ostaj zbogon, za vike, viko." / Pivaj, pobro, još na Malu
Gospu, / jer do malo idemo u vojsku, / odslužiti dvije godinice, / a, moj pobro,
ratne mornarice.*⁶³

20. SVETI MIHOVIL, ARKANDEO (29. rujna)

Sveti Mihovil, arkandeo, svetac je kojega štuje i istočna i zapadna Crkva. On je vođa vojske nebeske i pobjednik u borbi protiv pobunjenih anđela. Također je voditelj blaženih duša u raj.⁶⁴ Zaštitnik je hrvatske policije.

Srednjovjekovna crkva Svetoga Mihovila obnovljena je u 18. i 19. st. i ima barokni oltar jednu italo-kretsku ikonu, a u župnom uredu čuva se gotičko-renesansni procesijski križ. Crkva Svetoga Roka obnovljena je u 18. stoljeću. Ta je crkva središtem crkveno-pučkih obreda.

21. POBRATIMSTVO I POSESTRIMSTVO

Pobratimstvo i posestrimstvo sklapalo se u crkvi, za vrijeme mise, sa zapaljenom voštanom svijećom u ruci. Pobratimstvo i posestrimstvo sklapala su dva dobra prijatelja, odnosno prijateljice. Pobratimstva su se sklapala češće od posestrimstva. Djeca jednih i drugih nisu se međusobno ženili za dva koljena.⁶⁵

⁶³ Ivana Klarin zapisala je u studenom 2005. godine u Jezerima na otoku Murteru. Kazali su joj Konstantina (Ukas) Klarin (rod. 1938. g.) i Ante Klarin (rod. 1934. g.). Kazivači su rođeni u Jezerima na Murteru. Rkp. FF ST, sv. 2005., S.

⁶⁴ *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, priredio Anđelko BADURINA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., str. 401-402.

⁶⁵ Marina Lampalov zapisala je u Tisnom na Murteru 2006. god. kazao joj je spomenuti Šime Grgurina i Marija Grgurina, rođ. 1933. god. u Tisnome. Rkp. FF ST, sv. 2006., S.

Melanija Mudronja i Celestin Mudronja u murterskoj narodnoj nošnji (1902. god.)⁶⁶

ZAKLJUČAK

Tradicijska baština i hrvatski jezik kojim je prenošena imaju najveći značaj u očuvanju vjerskoga i nacionalnoga identiteta. Opći je trend u svijetu čuvanje nematerijalne kulturne baštine (usmene predaje, običaja, obreda, tradicijskih obrta), koja je prema UNESCO-voj Konvenciji iz 2003. godine ključni segment prepoznavanja i definiranja kulturnih identiteta koji su osobito ugroženi. Neizbrojivi su primjeri hrvatske duhovnosti zauvijek iščezli. (Takvi su, primjerice, preperuški opходи navedeni u ovome radu.) Stoga su višestruki ciljevi ovoga rada, a među njima dva su najznačajnija: sačuvati od zaborava tradicijsko blago i potaknuti druge da se upute na teren i izvorno zapišu i snime duhovnu baštinu, jer su globalizacija i potrošački mentalitet suvremenoga življenja velika opasnost da još uvijek duhovno blago u narodnome pamćenju zauvijek prekrije koprena zaborava. Civilizacijski je to čin prema davno upokoženim pramajkama i praočevima, kao i prema pokoljenjima koja će doći.

⁶⁶ Na fotografijama su prabaka i pradjed Ivone Tolić.

Murterska tradicijska baština zorno svjedoči duboku ukorijenjenost Hrvata u zapadno-europsku civilizaciju. Ta se duhovnost kroz milenije prenosi hrvatskim jezikom i prava je riznica filološkoga, etnološkoga, antropološkoga, teološkoga, povijesnoga i drugoga blaga.

***

Iskazujem najveću zahvalnost studenticama Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu: Ivani Klarin, Marini Lampalov i Ivoni Tolić, koje su pod mojim mentorstvom uložile nesebičan trud i od zaborava otrgnuli blago navedeno u ovom radu. Iznimnu zahvalnost iskazujem i njihovim kazivačicama i kazivačima. Hvala i Luki Lipiću, buzdobaju Vodičkih žudija, koji mi je dao vrijedne informacije.

RJEČNIK⁶⁷

adet- običaj	greti- ići
balati- plesati	hulacari, škrpucini, škahuni- cipele za posao u polju
Baldahin- svečani pokrov, od skupocene tkanine, nad prijestoljem ili oltarom.	hudran- podstavljen
bandira- barjak	hotijati- htjeti
bušt- prsluk od narodne nošnje	kadić- komadić
bunbon- bombon	kahani- smeđi
	kalivati- skidati
cilice- vrsta smokve	Kandela - svijeća, voštanica.
crkovinarai - ljudi koji pomažu u crkvi	kanica- pojas
	kartilac- košara
čerma- jaketica	kotula- suknja
	kajno- kolo
dešpar- parni broj	kavga- svađa
dohodijati- dolaziti	kolfin- mali vrt
dešpet- psina	kofa- košara
	koledati- čestitati
frani- vrsta novca, franak	komora- soba
	komorica-omorika
gaće marinerske- široke hlače	konistra- slamnata košara koja se nosi na glavi
galenca- okrugla kapa	kopišće- koplje
garoful- karanfil	

⁶⁷ Nepoznate riječi navode se, ponajviše, prema tumačenjima kazivača na terenu, kao i prema rječnicima hrvatskoga jezika.

kular- okovratnik	peliška- način vezanja marame na glavu
kudija- na vretenu stalak za vunu	
kumšija- susjed	
kurdela- vrpca	rakam- čipka
Kurnatim – Kornatima	rokel- na vretenu, stalak za konac
Lancun - plahta	spuži- puževi
laneta- lan	staburine- komadi drveta
Lantana - petrolejska svjetiljaka; vanjska petrolejska rasvjeta. Ta riječ ne postoji u rječnicima hrvatskoga jezika.	ščap- štap
lucmarin- ružmarin	štrumenti- instrumenti
	šudar- marama
maška- mačka	
makina- stroj	tavajol- stolnjak
mendula- badem	timariti- održavati
murtela- mirta	torkuli- branje maslina
maštel- lavor	trate- njive
marun- kesten	tuji- tuđi
majelik- porculan	
	užanca, užati- običaj, običavati
najti- naći	
neva- nevjesta	uvrijen- uvrijeđen
na putać- na umak	užgati- upaliti
nazhodijati- posjećivati	
	važine- tezge
oli- ili	veliška- velika
orih- orah	
	vikovičnji- vječni
pan- vrsta materijala	virenica- zaručnica
peča- komad	
pocok- porub	vižitati- posjetiti
poje- polje	
poisti- pojesti	žlinge, gundulete- svečane cipele
pršunate- fritule	žvelti- brzi

Modernija murterska narodna nošnja (1999. god.)

IZVORI I LITERATURA

1. Čapo Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb, 1997.
2. Dragić, Marko Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, *Crkva u svijetu* br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., 414-440.
3. Dragić, Marko, Koledanje i veselanje u hrvatskoj tradiciji, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta* u Splitu br. 1, Split, 2008., 21-43.
4. Dragić, Marko, Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata, *Etnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, vol. 17., Split, 2009., 5-32.
5. Dragić, Marko, Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu br. 1., Split, 2008., 67-91.
6. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr.
7. Dragić, Marko, Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji, *Crkva u svijetu* 2007, br.

- 1, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96-117.
8. Dragić, Marko, Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et slavica Iadertina*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2007., 369-390.
9. Gavazzi, Milovan, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, III izdanje, Hrvatski Sabor kulture, Zagreb, 1991.
10. Ilić Oriovčanin, Luka, *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1846.
11. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, priredio Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.
12. Oberški, Janko, *Biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta*, Marjantisak, Split, 2005.
13. Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb, 1995.
14. *Rječnik hrvatskoga jezika*, glavni urednik Jure Šonje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, Zagreb, 2000.
15. *Rkp. FF Split* (Rukopisne zbirke Katedre za Hrvatsku usmenu književnost, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu). Te su rukopisne zbirke nastale kao rezultat izvornih terenskih zapisa studenata kojima sam bio mentorom pri izradi preko tisuću seminarских radova i, do sada, 161 diplomskoga rada iz Hrvatske usmene književnosti. (Rukopisne zbirke nalaze se kod mene.)
16. Sova, Matej, *Pregled narodne književnosti s primjerima i teorijom*, Školska knjiga, Zagreb, 1955.
17. *Srpski rječnik, istumačen njemačkim i latinskim riječima*, skupio ga i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić, u Beču u štampariji jermenskoga namastira 1852.
18. Zečević, Slobodan, *Elementi naše mitologije u narodnim obredima uz igru*. Izdanja muzeja grada Zenice, Radovi V, Zenica, 1973., 125.-126.

Fotografije su navedene prema seminarском radu Ivone Tolić.

Marko Dragić

UDK: 398.332 (497.5 Murter)
Original scientific paper

TRADITIONAL HERITAGE OF MURTER IN THE CONTEMPORARY NATIONAL MEMORY

Abstract: *The paper is divided into twenty-two chapters and two sub-chapters in which the most important church holidays, processions, and secular customs of Murter have been dealt with in a multidisciplinary manner.*

Some of the examples quoted here have been forgotten and, most probably, lost forever. However, many of the almost forgotten customs, rites, ceremonies, processions and forms of oral literature are still remembered by the population of Murter. Generally speaking, the Croatian traditional heritage has been, regrettably, insufficiently explored, and it is exactly owing to it that the national and religious identities have been preserved. The Croatian spirituality is deeply rooted in both the West European and the Slav civilisations. Some of the folk rites, ceremonies, and processions reflect the elements of ancient times. The paper looks upon the tradition of Murter in Biblical, historical, anthropological, and philological terms and contexts. All the records obtained by field research carried out between 2005 and 2009, have been quoted in their original form.

Key words: *spirituality, identity, folk customs, processions and rites, oral literature*

Marko Dragić

UDK: 398.332 (497.5 Murter)
Lavoro scientifico originale

EREDITÀ TRADIZIONALE DI MURTER IN MEMORIA MODERNA POPOLARE

Riassunto: *Il lavoro è composto da ventidue capitoli ed alcuni sottocapitoli l'accento è alla letteratura in modo multidisciplinare le feste, le usanze e i processioni più importanti di Murter. Alcuni sono dimenticati, però tante appassite usanze, cerimonie, processioni e forme orale-letterarie la gente di Murter tiene ancora in mente. Generalmente si può dire che l'eredità tradizionale croata è esplorata insufficiente e proprio l'eredità è più meritevole per la conservazione dell'identità nazionale e religiosa. La spiritualità croata è radicata profondamente nella civilizzazione occidentale europea e slava. In alcune cerimonie e processioni si percepiscono gli elementi dei tempi antichi. Nel lavoro, l'eredità tradizionale di Murter è osservata nel contesto biblico, storico, antropologico e filologico. Tutti gli annotazioni del terreno si citano originariamnete, e si formavano da 2005. a 2009. anno.*

Parole chiavi: *spiritualità, identità, usanze popolari, cerimonie e processioni, letteratura orale.*